

Per una cultura ultralocal

Published by [Albert Gusi](#) [1] on 23/05/2016 - 08:15 | Last modification: 13/04/2026 - 06:43

DEBAT 16

L'any 2009 vaig tenir l'oportunitat de participar a *Horizons Arts Nature*, un festival internacional que té lloc a les muntanyes del Massís Central francès. Comento algunes xifres, per tal que el lector es faci una composició geogràfica del lloc i dels entorns de confluència i influència: concretament, el festival s'esdevé a 470 km de París, a 350 km de Tolosa de Llenguadoc, a 270 km de Lió i a una hora en cotxe per carreteres comarcals i revirades de la capital natural, Clarmont d'Alvèrnia. Com veieu, està lluny de totes les grans ciutats, però per contra, molt proper a la seva gent i al territori en què cohabiten. Algunes xifres més per entendre'n la dimensió: hi participàvem 11 artistes de fins a vuit nacionalitats, vinguts de França, Rússia, Israel, EUA, Bulgària, Alemanya i Catalunya.

Algunes dades complementàries per tal d'acabar de redimensionar-ho tot plegat: qui organitza aquest festival excepcional no és una gran promotora cultural de renom còsmic o una productora altisonant com les que trobem en festivals d'estiu. No. Tot és més senzill i més acotat al territori: qui organitza Arts Nature és l'oficina de Turisme de Massif-Sancy. Sota aquesta denominació de Massif-Sancy, s'hi aixopluguen onze pobles petits i escampats. D'aquests onze pobles cap no té més de 2.000 habitants, tan sols tres en tenen més de 1.000 i set tenen menys de 500 habitants. L'última dada i, de ben segur, demolidora, per adonar-nos de la repercussió d'aquesta proposta cultural ultralocal al bell mig de les muntanyes: durant els tres mesos que dura el festival es calcula que hi passen més de 200.000 visitants, el web del festival rep més de 2.450.000 visites i el 65% dels visitants són de fora de la regió on té lloc l'esdeveniment^[1]. No cal dir-ne res més, em sembla.

És possible un festival com aquest al nostre país? Un projecte cultural que transcorri per escenaris ultralocals? Vull creure que sí. Vivim en un país on tenim un talent que ressona pertot, hi ha uns creadors que es multipliquen apostant per tot tipus de disciplines, un públic que es deixa seduir arreu, una energia cultural com mai fins ara i un territori excepcional que pot exercir de protagonista. Però què ens falta? Ens falta trobar aquells gestors culturals i aquells polítics valents que apostin obertament i desacomplexada per dotar d'eines eficaces una nova dimensió de la cultura.

Recordo vivament les primeres paraules de benvinguda a l'auditori de La Bourboule el dia de la inauguració d'Arts Nature per part dels responsables polítics. Just la crisi es feia evident en diversos estats europeus i l'inici del discurs fou el següent: "En temps de crisi cal apostar fermament per la cultura. Un poble -un país- sense cultura, és un poble -un país- empobrit". Aquestes paraules encara em ressonen al cervell i foren (i són) un indicador de la vitalitat cultural de França i de la voluntat de resistir apostant obertament pel coneixement cultural com a eina de transformació, cohesió i dinamització d'un territori.

Proposo que ens fixem en l'ampli potencial que té l'acció cultural en pobles petits, micropobles o àmbits del que anomenem ultralocalisme. Sovint, malauradament massa sovint, són indrets invisibilitzats i en canvi, hem de ser conscients de la importància del seu crit i de la seva presència. Hem d'assumir el propòsit de compartir les seves propostes culturals i hem de ser proactius des de la mirada, l'oïda i la veu. Vull citar aquí un extracte del que escrivia aquesta primavera en Joan Nogué, director de l'Observatori del Paisatge, en relació a la importància del

paper vertebrador dels micropobles: *“Ha arribat l’hora d’ampliar el focus, de considerar altres aspectes fins ara no tinguts en compte, de valorar no només els dèficits indiscutibles sinó sobretot les potencialitats dels micropobles. S’ha oblidat, per exemple, el seu paper fonamental i cabdal en la vertebració del territori, la seva presència capil·lar als racons més allunyats del país, les tasques de manteniment d’uns paisatges de gran qualitat o el fet que hagin esdevingut autèntics laboratoris de noves formes de vida i de govern del territori, així com impulsors d’innovadores estratègies de desenvolupament local, sovint acompanyades de nous models energètics[2]”*. Doncs això, posem i obrim el focus cultural, també als micropobles.

Enfilats dalt del pedestal del que gaudeixen les urbs i des d’una mirada estrictament cultural, és evident que aquestes ho absorbeixen tot. Tenen tant de pes i, més concretament, el de la nostra gran ciutat és tan poderós, que tot s’hi decanta. Xuclen com mai l’atenció dels mitjans, dels diners, dels artistes, dels recursos, dels centres, del públic... Ho deixen tot culturalment escurat. Tot i així, hem de ser capaços de revertir aquest escenari i la responsabilitat passa per molts. Allí, al territori, des del territori, se’n fan moltes de coses.

La cultura en un context ultralocal és una oportunitat privilegiada que s’experimenta i que ens permet gaudir-ne i viure-la desinhibida de les estretors d’altres models convencionals. Allí està carregada de potencialitat i caràcter.

L’ultralocalisme no s’ha de banalitzar, al contrari, genera riquesa. L’ultralocalisme és un valor afegit de la cultura i una oportunitat excepcional per plantejar-nos noves dinàmiques culturals que beneficien públic, artistes i, sobretot, els micropobles. En l’ultralocalisme, l’activitat cultural no te la trobes pertot ni en disposes a qualsevol hora com pot succeir en una gran ciutat. Allí, a les muntanyes, prats o racons és just al contrari, la vas a buscar. I aquí hi ha la llavor que ens cal sembrar; una llavor que es rega amb l’actitud conscient i convençuda d’aquest públic, (que va a buscar aquesta cultura) que, encara que ens pugui semblar minoritari, suposa un públic de qualitat i predisposat. Si des dels petits municipis som conscients d’aquesta peculiaritat i estem disposats a treballar-la, ja tindrem el primer pas per construir un espai que interrelacioni artistes, veïns i públic amb coneixement, educació, dinamització local, paisatge i cultura.

És precisament aquesta manera de generar i de viure des de la proximitat, la que es diferencia d’altres models de consum cultural. La singularitat i l’èxit, mesurat en un primer estadi com a plantejament del repte, fan de les propostes en escenaris ultralocals, una comunió perfecta que atent a la suma d’interessos i voluntats de públic, organitzadors, artistes i lloc. Indestructible. Hem d’explorar, doncs, les noves rondes que ens facilitin l’accés a una cultura deslocalitzada de les ciutats. Siguem valents des del territori i siguem valents des de les ciutats. Posem en valor el territori i no en menystinguem el potencial. Creem corredors culturals que facilitin una fluïdesa artística i de coneixement d’anada i tornada. Els micropobles i la cultura ultralocal ja generen esporàdicament activitats amb un perfil de cultura contemporània, però ens cal treballar-ho més i començar a bastir un nou pol cultural i artístic que plantegi un reequilibri de l’escenari del país. Ho hem de fer fàcil –tots-: creadors i institucions de tot calibre. Grans reptes impossibles frustren, petis reptes factibles estimulen. És clar que els alcaldes o gestors polítics i públics dels petits municipis no és indispensable que tinguin coneixements en art, de fet, tampoc els tenen els alcaldes o gestors polítics de les nostres grans institucions o de les grans àrees urbanes i d’influència del país. Per tant, per aquesta banda, les condicions s’equiparen. Ara bé, sí que des d’aquests petits municipis es destil·len uns actius com la proximitat, la disponibilitat i l’entusiasme que repercuteix en un nou marc de treball per als creadors que cal aprofitar. Per petits i ultralocals que siguem no hem de deixar de promoure la cultura. La nostra essència ultralocal tindrà raó de ser si sempre treballem per tendir a l’excel·lència, tot i que els recursos de què disposem siguin escassos o menys escassos. Ens hem de plantejar els projectes amb rigor des del seu inici i qualitat fins al seu final. Hem de tenir present que encara que ubiquem l’acció artística dins d’una cova, a l’estable, sota una alzina o en itinerància, no hem de perdre mai la dignitat cap a l’obra, cap a l’artista i cap al públic. Si cal perdre alguna cosa, que siguin els convencionalismes que no ens permeten innovar. Siguem agosarats. No hem d’excusar-nos en el fet que no podem exercir un projecte expositiu perquè no disposem d’un espai idoni o exclusiu per a les exposicions, el teatre, el cinema, la dansa... Justament el repte passa per on no passa la norma. Un projecte artístic (de poesia, de dansa, de música, de circ, de cinema, de pintura...) dins d’un bosc, en un marge, sota una esplugu, dalt d’un tossal és una oportunitat per a la cultura i per al municipi que l’acull. És així i cal que des de sectors reticents amb la cultura contemporània o més significativament, amb les arts visuals, comencin a entendre que aquest és el camí. Hem de valorar els nous models d’articulació per a un millor desenvolupament cultural del país i aquests passen també indiscutiblement per una cultura portada a l’ultralocalisme. I què ens cal, aleshores? Ens convé que revisem els models actuals i les polítiques culturals. Valorem si són eficaços els models i si són eficaces les polítiques. Si realment els recursos s’optimitzen. En el teixit cultural (local), actualment s’hi destinen diners, esforços, hi ha gent treballant-hi amb una generositat titànica, hi ha administracions de diversos graus convençudes del servei que ofereixen... Tot això hi és i tot això ha de continuar existint, millorar i reforçar-se si cal. Però no n’hi ha prou. Tinc la percepció que, en moltes ocasions,

ens conformem a veure el mapa del país tenyit aquí i allà d'acció cultural, però talment, si poguéssim mesurar aquesta activitat a través d'un radar meteorològic, veuríem que bona part d'aquesta acció cultural no són més que virgues, el que podem anomenar l'efecte d'unes *virgues culturals*: propostes que ens acomoden pensant que reguen el país culturalment però que en realitat no mulen ni el terra. No fan saó.

Des dels municipis petits s'ha de ser coratjós. Cal buscar complicitats dins i fora del municipi. Crec fermament que l'èxit passa per la proximitat i la complicitat. Com més proper i inclusiu sigui el projecte, més enllà podrà arribar. No pretenc donar receptes, però la força de les bones idees no pot quedar al calaix dels propòsits. Davant d'un projecte cultural que pot ser engrescador per a tothom, que ens permeti trencar l'aïllament i projectar una nova imatge del municipi, hem de ser atrevits. Exposo algunes preguntes, per a lectors (gestors) compromesos que vulguin començar a capbussar-se en accions culturals en el marc de l'ultralocalisme i es troben davant del buit. A tal d'exemple: ens hem plantejat mai de demanar el suport o el consell de les associacions d'artistes o col·lectius artístics? Busquem la col·laboració d'universitats, fundacions o escoles d'art? Demanem suport a museus o centres d'art amb polítiques expositives en expansió? Vinculem la tan necessària relació entre cultura i ensenyament? Plantegem projectes que comencin esbossant-se a l'escola i acabin presentant-se a la riba del riu? Convidem comissaris, directores de festivals, gestors culturals a visitar el nostre municipi per seduir-los a engegar un projecte conjunt? Treballem la col·laboració d'altres departaments municipals o supralocals? Som conscients que un projecte cultural el podem vincular no tan sols al Departament de Cultura, sinó també a àrees de Sostenibilitat, d'Indústria, d'Agricultura, de Turisme, d'Esport, d'Ensenyament? Hem previst la difusió de qualitat de la nostra activitat? Estudiem les complicitats locals que tenim? Ens proposem respostes imaginatives per superar obstacles pressupostaris? Creiem en una cultura contemporània que doti d'energia el nostre poble?

Si som capaços de respondre positivament a les anteriors preguntes, de ben segur que l'efecte de la nostra programació cultural serà multiplicador. Desacomplexem-nos d'un prejudici d'inferioritat. No existeix una cultura empetitida ni avergonyida, hi ha projectes de qualitat que passen a llocs desvergonyits: l'ultralocalisme.

L'ultralocalisme cultural ha de ser un actiu estratègic dels municipis. No hem de tenir por al risc, a la incomprensió, a l'experimentació. Les arts visuals en particular i la cultura contemporània en general són prou flexibles per emmotllar-se a tot arreu. Un artista, un col·lectiu d'artistes o un projecte artístic poden ser el millor aparador per a un petit municipi. Més ben dit, han de ser els ambaixadors d'aquests petits municipis. Dit de manera brusca, la repercussió d'un projecte artístic a les xarxes socials a través de la comunicació dels artistes pot tenir més projecció que una campanya publicitària del nostre poble. Filant més prim, difícilment trobarem recursos per a una campanya publicitària, mentre que sempre serà més fàcil projectar el municipi a través d'un projecte cultural. La meua experiència en projectes artístics en petits municipis em permet afirmar que, tots aquests projectes han deixat un pòsit cultural que es vincula o s'associa per sempre a aquell municipi. Amb pocs recursos es pot fer molt. L'acció contemporània en l'àmbit ultralocal té la sort que com diria el poeta: "Tot està per fer i tot és possible". Podem plantejar-nos projectes de mig matí o accions que durin dies; festivals de llarga durada o intervencions efímeres i esporàdiques. No cal que siguem excessivament ambiciosos. Treballem amb coherència i fermesa. Engeguem el projecte sabent de bon començament que els hem de donar temps i, sobretot, continuïtat. Temps i continuïtat són imprescindibles. Ja he citat abans, que l'èxit passa per la proximitat. A la primera anella d'influència que hem d'arribar és a la dels nostres veïns, i si convé, a la dels veïns i veïnes del poble del costat. No vulguem saltar-nos vint anelles i arribar, de cop i volta, allí on encara no ens escoltaran.

Per últim, m'agradaria fer incís en una de les singularitats de l'art contemporani en territori ultralocal que cal afegir com un substrat de gran valor: la sostenibilitat i l'equilibri ambiental en les accions culturals. No hem de menystenir aquesta especificitat, al contrari, cal treballar-la com a brúixola de futur. L'economia de recursos, la sostenibilitat de l'obra amb l'entorn, el compromís ambiental de l'artista i de l'organització, el respecte pel medi ambient i la responsabilitat ecològica entesa com a no-agressió amb l'entorn natural són i han de ser pals de paller de les arts visuals en aquests espais de micropobles i ultralocals. Un dels requisits d'aquesta aposta contemporània passa per muntar i desmuntar un projecte expositiu en l'espai natural sense cap agressió al medi. Aquesta ha de ser també una virtut de tots els esdeveniments culturals que busquin arrelar-se i un signe de qualitat davant d'altres propostes.

Com a cloenda, incito que treballem plegats els responsables polítics, els creadors, els gestors, els dinamitzadors, el públic i tots els individus que es mouen sota el marc de les arts visuals a Catalunya, per tal que la cultura deixi de ser ombra i esdevingui llum.

[1] Aquestes dades són extretes de l'organització del festival en la seva edició de 2016.



[2] Joan Nogué, article al diari Ara, 29.03.2016

Categories: Debat 2016

Categories: Interacció: debats

Categories: Activitats Interacció

Tags: desenvolupament territorial

Tags: petits municipis

Tags: polítiques culturals

Tags: pensament cultural

- [2]

Source URL: <https://interaccio.diba.cat/en/blogs/2016/per-cultura-ultralocal>

Links:

[1] <https://interaccio.diba.cat/en/members/gusialbert>

[2] <https://interaccio.diba.cat/node/6622>